

**ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ
У ФІЗИЧНОМУ І ДУХОВНОМУ ВИХОВАННІ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**THE STUDY OF ACTUAL PROBLEMS IN A PHYSICAL AND CULTURAL
EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE**

Марина Роганова, Алла Чаговець

У статті представлено методику пілотажного дослідження актуальних проблем у фізичному і духовному вихованні дітей дошкільного віку. Проаналізовано результати дослідження та виокремлено низку проблем і труднощів щодо планування, організації фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку в умовах дошкільних навчальних закладів.

This article presents a methodology of the pilot study of actual problems in a physical and cultural education of children of preschool age. Analyzed the results of the study and highlighted a series of problems and difficulties in planning, organization of physical and cultural education of preschool children in of preschool institutions.

Ключові слова: виховання, пілотажне дослідження, актуальні проблеми фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку.

Keywords: education, pilot study, actual problems of the physical and cultural education of children of preschool age.

Вступ. У сучасних умовах реформування й модернізації педагогічної освіти необхідним є інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього простору, що, відповідно, забезпечується сучасною і інноваційною діяльністю навчальних закладів. Тому, сьогодні в документах концептуально-правового характеру (Законі України «Про вищу освіту») та низці програмних документів (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державна програма «Патріотичне виховання громадян України», Концепція національно-патріотичного виховання молоді) актуалізується потреба пошуку досконалої системи дошкільної ланки освіти, як важливої складовою української освіти [12, 13, 14].

Зауважимо, що виховання дітей дошкільного віку є однією з актуальних та складних проблем, тому що, саме із раннього дитинства починається виховання усіх тих якостей, що необхідні майбутньому громадянину своєї країни. Виховання громадянина, патріота, фізично й духовно розвиненої людини, професіонала можливе лише в цілісному педагогічному процесі [2].

Відповідно до цього в останні роки проблема фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку набула особливого значення. Це зумовлено об'єктивними обставинами вітчизняної освіти, необхідністю більш ранньої орієнтації та творчу особистість дошкільника. Адже, фізичний і духовний розвиток дітей дошкільного віку є їх базовою якістю та, водночас, складним і багатограним процесом, який потребує цілеспрямованої роботи [1, 8]. Відмітимо, що успішність цього процесу залежить від усвідомлення дорослими (педагогами, батьками) важливості фізичного і духовного виховання з дошкільного дитинства, знання шляхів її розвитку та умов, що сприяють становленню особистості дитини [6].

Авторська позиція полягає у тому, що сьогодні назріли зміни пріоритетів і підходів до проблеми фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку, перегляд її основ і реорганізація відповідно до сучасних умов. Саме тому, проведення пілотажного дослідження актуальних проблем у фізичному і духовному вихованні дітей дошкільного

віку дозволить проаналізувати та виокремити низку проблем і труднощів щодо планування, організації фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку в умовах дошкільних навчальних закладів.

Аналізуючи методологічні основи проблеми фізичного і духовного виховання особистості, необхідно звертати увагу на сукупність вихідних філософських та психолого-педагогічних ідей:

- щодо філософського впливу на освіту та виховання (Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель, Б. Рассел, А. Шопенгауер та ін.);

- положень теорії особистості як суб'єкта гуманної діяльності та моральної поведінки (В. Зеньківський, О. Бодальов, Г. Костюк, А. Маслоу, С. Максименко, А. Петровський та ін.);

- положень теорії процесу виховання (Ш. Амонашвілі, А. Мудрик, Г. Троцко);

- щодо виховного аспекту освіти (А. Дістерверг, М. Монтесорі, Я. Корчак, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.);

- дослідження цілісності виховного процесу (Є. Бондаревська, І. Ісаєв, Л. Нечепоренко, В. Сластьонін, Г. Пономарьова, І. Прокопенко та ін.);

- проблеми зміни парадигми виховного процесу (І. Бех, С. Вітвицька, Н. Крилова та ін).

Зазначимо, що психологічний аспект досліджуваної проблеми відображений у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, В. Вілюнаса, О. Запорожця, О. Леонтєва, В. М'ясищева.

Особлива позиція до фізичного і духовного виховання дошкільників наголошується у наукових працях Л. Артемової, А. Богуш, О. Кононко, В. Котирло, З. Плохій, Т. Поніманської, Ю. Приходько, Н. Яришевої.

Аналіз освітніх програм підготовки дітей дошкільного віку дає підстави зробити висновок, що в них зазначено шляхи фізичного і духовного виховання в дітей дошкільного віку, визначено завдання становлення означеної якості в період раннього та дошкільного дитинства. При цьому слід зазначити, що державна та додаткові комплексні програми не розкривають змісту та шляхів вирішення проблеми фізичного і духовного виховання. Тому організація виховної роботи в цьому напрямку потребує розробки методичних рекомендацій для педагогів щодо використання сучасних методів і форм фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку [1, 8].

Отже, цілеспрямоване вивчення проблеми актуальних проблем у фізичному та духовному вихованні дітей дошкільного віку, ступеня її розробленості в теорії відображені в практиці виховної роботи, виявлення сутнісних характеристик актуальних проблем у фізичному та духовному вихованні дітей дошкільного віку дозволило нам розпочати проведення пілотажного дослідження актуальних проблем у фізичному і духовному вихованні дітей дошкільного віку.

Метою роботи є представлення методики пілотажного дослідження актуальних проблем у фізичному і духовному вихованні дітей дошкільного віку. Така робота дає можливість проаналізувати рівень усвідомлення педагогами дошкільних навчальних закладів значущості фізичного і духовного виховання, шляхи його формування на етапі дошкільного дитинства. Крім того, важливого значення набуває виявлення рівня володіння педагогами дошкільних навчальних закладів технологіями формування фізичного і духовного у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. З метою вирішення поставлених завдань нами було використано анкетування, в якому взяли участь вихователі різних категорій, що працюють у дошкільних навчальних закладах Харківської області (усього опитано 335 осіб).

Метод анкетування мав на меті з'ясувати рівень знань педагогів про актуальні проблеми у фізичному і духовному вихованні дітей дошкільного віку; визначення педагогічних умов, які, на думку педагогів, сприяють розвитку фізичному і духовному вихованні дітей дошкільного віку.

Зазначимо, що опитування проходило у природних умовах, не порушуючи логіки та перебігу навчально-виховного процесу дошкільних навчальних закладів Харківської області.

АНКЕТУВАННЯ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ У ФІЗИЧНОМУ І ДУХОВНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шановний колего!

Просимо Вас відповісти на запитання анкети. Опитування не є перевіркою Вашої діяльності. Його мета – збір та узагальнення інформації стосовно актуальних проблем у фізичному і духовному вихованні дітей дошкільного віку.

Анкета анонімна. Результати опитування будуть використані тільки в узагальненому вигляді. Уважно прочитайте запитання та позначте той варіант, який найбільш відповідає Вашій позиції.

1. Визначте проблеми, які Вам доводиться розв'язувати під час фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку (*позначте найбільш актуальні*):

- 1) проблема матеріально-технічного забезпечення;
- 2) навчально-методичного забезпечення;
- 3) проблеми аналізу та самоаналізу власної педагогічної діяльності;
- 3) проблеми, пов'язані з відсутністю мотивації у педагогів;
- 4) відсутність системності та цілісності в організації навчально-виховного процесу;
- 5) проблем не існує;
- 6) свій варіант.

2. Визначте, чи забезпечений Ваш дошкільний навчальний заклад необхідною навчально-методичною літературою щодо проведення фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку?

- 1) так;
- 2) ні.

3. Визначте джерела, звідки Ви отримуєте інформацію про сучасний стан проблеми та сучасних методів і форм фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку?

- 1) педагогічна нарада
- 2) педагогічна преса;
- 3) післядипломна освіта;
- 4) участь у конференціях, тренінгах, семінарах різного рівня;
- 5) Інтернет, ЗМІ (телебачення, радіо);
- 6) свій варіант.

4. Визначте, чи існує (на рівні Вашого ДНЗ) методика проведення діагностики щодо визначення рівня:

- 1) фізичного розвитку дітей дошкільного віку;
- 2) духовного розвитку дітей дошкільного віку;
- 3) мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку;
- 4) художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку;
- 5) пізнавального розвитку дітей дошкільного віку;
- 6) не існує.

5. Визначте, чи передбачено в Вашому ДНЗ моніторинг засвоєння знань, набутих вмінь та навичок з питань фізичного і духовного розвитку дітей дошкільного віку ?

- 1) так;
- 2) ні.

6. Оцініть, будь-ласка, навчально-методичне забезпечення навчальними виданнями у Вашому дошкільному навчальному закладі для ефективної реалізації фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку

- 1) є все необхідне;

2) посереднє;

3) недостатнє.

7. Визначте, ступінь розробленості методичних рекомендацій на допомогу вихователям для впровадження фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку в закладах?

1) розроблені;

2) не розроблені;

3) свій варіант.

8. Визначте, чи організована індивідуальна допомога батькам дітей з питань фізичного і духовного виховання вдома

1) так;

2) ні.

9. Визначте, чи передбачено у Вашому дошкільному навчальному закладі додаткове фінансування з фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку?

1) передбачено;

2) фінансування за кошти батьків;

3) свій варіант.

Дуже вдячні Вам за співпрацю!

Ці запитання були обрані не випадково, оскільки вони є профілюючими для зазначеної проблеми.

За результатами анкетування щодо виявлення актуальних проблем у фізичному і духовному вихованні дітей дошкільного віку серед педагогів дошкільних навчальних закладів – 40 % відповіли, що під час цього виду діяльності у своїй роботі вони не відчули суттєвих труднощів. Водночас 36 % респондентів зіткнулися з труднощами при аналізі та самоаналізі проведеної роботи, 30 % – при організації індивідуальної допомоги батькам дітей з питань фізичного і духовного виховання вдома. Це свідчить про недостатність знань педагогів з досліджуваної проблеми, низький рівень рефлексії та методичної підготовки їх до занять, відсутність умінь здійснювати системний і систематичний повноцінний методичний аналіз, який часто проводиться, як засвідчують спостереження, за формальними ознаками.

Приблизно однакова кількість педагогів відмітила труднощі, що виникають стосовно відомостей про джерела отримання інформації про сучасні методи фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку (11%), його організації та проведення (10 %), про проведення моніторингу засвоєння знань, набуття вмінь та навичок дітьми з питань фізичного і духовного виховання (15 %), проведення діагностики щодо визначення рівнів виховної діяльності в ДНЗ та складання власного (13 %), складання звіту з проведеної роботи (9 %). Однаково низький відсоток виявлених труднощів, пов'язаних із спілкуванням педагогів з батьками щодо роз'яснення відповідної роботи (по 5 %), на наш погляд, вказує на достатній розвиток комунікативних умінь і навичок педагогів, про що вони зазначають і самі.

Майже зовсім не виникали труднощі із пошуком інформації з питань фізичного і духовного виховання (1,5%). Це пояснюється тим, що педагоги широко використовували сучасні інформаційні технології та мали можливості вільного доступу до мережі Internet.

Зазначені труднощі, як переконує досвід, виокремленні через негативне ставлення до великого об'єму методичної, навчальної, виховної роботи педагогів дошкільного навчального закладу.

Відповіді на запитання про труднощі, що пов'язані з проблемами під час фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку: проблема матеріально-технічного забезпечення (12%), навчально-методичного забезпечення (3%) та проблеми, пов'язані з відсутністю мотивації у педагогів (4%) набрали невелику кількість відсотків.

Усі інші варіанти відповідей не були відзначені педагогами.

За результатами пілотажного дослідження актуальних проблем у фізичному і духовному вихованні дітей дошкільного віку нами було виокремлено низку проблем і труднощів щодо планування, організації зазначеної проблеми, які ми згрупували таким чином:

- *організаційні*: невідповідність дошкільних навчальних закладів у здійсненні фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку;

- *мотиваційні*: пов'язані з недостатнім рівнем сформованості професійного інтересу, загальної професійної мотивації, зокрема до виховної діяльності; слабка спрямованість діяльності на досягнення успіху, подолання проблем;

- *психологічні*: невпевненість у своїх знаннях; страх перед аудиторією, ситуацією неприйняття себе як авторитета для дітей дошкільного віку;

- *процесуально-методичні*: невміння швидко орієнтуватися у тій чи іншій педагогічній ситуації, знаходити засоби і способи подолання проблем; труднощі у реалізації сучасних методів і форм взаємодії педагога і дитини; невміння встановлювати та враховувати причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами в освіті; відсутність чіткого розуміння наукових, методологічних і методичних основ оцінювання ефективності педагогічної діяльності та ефективності освітнього процесу; недостатній рівень контролю за результатами фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку, зокрема, недосвідченими педагогами; відсутність науково-педагогічного обґрунтування проведення методичного аналізу виховних заходів щодо фізичного і духовного розвитку дітей дошкільного віку; невміння педагогів проводити педагогічний самоаналіз і здійснювати самооцінку; недостатня спрямованість процесу фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку на створення умов для формування індивідуального методичного стилю практичної діяльності педагогів дошкільних навчальних закладів;

- *управлінські*: неготовність свідомо і цілеспрямовано приймати конкретні управлінські рішення у відповідній педагогічній ситуації; невміння адекватно визначати стиль управління, з урахуванням особливостей дітей дошкільного віку тощо;

- *дидактичні*: необ'єктивність у визначенні освітніх і виховних завдань заняття із фізичного та духовного розвитку та їх творчого поєднання із загальною метою формування особистості дошкільника; відсутність творчої складової у підготовці конспектів позакласних заходів; зосередженість уваги більше на організаційному аспекті, ніж на змісті і суто методичних аспектах фізичного і духовного виховання дітей дошкільного віку.

Заключення. Отримані дані дозволяють стверджувати, що означені недоліки гальмують процес фізичного та духовного виховання дітей дошкільного віку та обумовлюють визначення й наукове обґрунтування педагогічних умов щодо формування зазначеної проблеми.

Це обумовлено низкою причин, серед яких головною виступає неповне й достатньо одностороннє розуміння актуальних проблем фізичного та духовного виховання у дошкільному віці. Педагоги не в повній мірі володіють умінням будувати виховний процес, спрямований на виховання та розвиток у комплексі таких складових фізичного та духовного розвитку дітей дошкільного віку.

Непоследовність та необґрунтованість у визначенні умов, форм та засобів фізичного і духовного виховання в дошкільному віці дає підстави припустити, що більшість педагогів не мають чіткої технології виховання означених базових якостей. Труднощі викликали і вибір методів виховання та необхідності розробки рекомендацій щодо особливостей фізичного і духовного виховання в дітей дошкільного віку потребують батьки. Неповне розуміння ними змісту означених базових якостей і їх виховних можливостей на етапі дошкільного дитинства заважає їм повноцінному розвитку в дітей. Крім цього, уваги потребує необізнаність більшості батьків у сучасних формах та методах фізичного і духовного виховання та розвитку.

Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у вивченні рівнів розвитку фізичного і духовного виховання в дітей дошкільного віку.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 1999. – 62 с.
2. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі. / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко – К., 2002.
3. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями): навч.-метод. посіб. / А. М. Бойко. — Київ : 13МН, 1996. – 232 с.
4. Вишневський О. На шляху реформ. Актуальні питання сучасної української освіти та змісту виховання. Вибрані науково-публіцистичні праці. – Дрогобич: Коло, 2005. – 176 с.
5. Дерев'янка Н. Теоретичні засади формування громадянської культури школярів / За ред. В. Костіва. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 199 с.
6. Духовно-культурні цінності виховання Людини : монографія / Г. П. Шевченко [та ін.]. – Луганськ : НОУЛІДЖ, 2013. – 332 с.
7. Духовно-культурні цінності виховання Людини : монографія / Г. П. Шевченко [та ін.]. – Луганськ : НОУЛІДЖ, 2013. – 432 с.
8. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / Наук. ред. О. Л. Кононко. – К., 2003.
9. Кремень В. Г. Освітня діяльність і інтелект: проблеми формування національної інтелігенції / В. Г. Кремень // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2008. – № 2. – С. 3-11.
10. Петрович Ж. В. Духовні потреби як фактор становлення особистості / Ж. В. Петрович // Соціалізація особистості. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. – С. 280-284.
11. Пономарьова Г. Ф. Системні підходи до організації виховної роботи в педагогічному навчальному закладі / Г.Ф. Пономарьова // Система виховної роботи як важливий чинник формування особистості вчителя, вихователя: зб. наук, праць / ХГПШ. – Харків, 2008. – С. 5-8.
12. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрана.
13. Про Національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс] : указ Президента України від 17 квітня 2002 р., № 347/2002. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002/>. - Назва з екрана.
14. Сухомлинська О. В. Цінності у вихованні молоді та дітей: стан розроблення проблеми / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія. – 1997.-№ 1.– С. 105-111.
15. Uliukaieva I. N. History of public preschool education in Ukraine: tutorial / Iryna Hereievna Uliukaieva – 2-e vyd. dop. – Donetsk : TOV «Yuhovostok, Ltd», 2008. – 231 p. (in Ukrainian).